

Ísklifur í Hrútadal. *Ljós*m. Páll Sveinsson.

Tækjahornið

eftir Björn Vilhjálmsson

Tækjahornið mun að þessu sinni og í næsta ársriti fjalla um ísklifur og þann útbúnað sem þarf til að klifra brattan ís. Bæði þá hluti sem hafðir eru í höndum og þá sem hafðir eru á fótum en auk þess vil ég nota hluta af rýminu undir góð ráð og ábendingar.

Hér verður ekki kafað djúpt í sögu og þróun ísklifurtækja en þráðurinn tekinn upp sumarið 1966. Þá var Bandaríkjamaðurinn Yvon Chouinard í heimsókn í frönsku Ölpunum, nánar tiltekið á sporði eins af skriðjökklum Mont Blanc, með allar gerðir ísaxa sem þá voru á markaðnum til þess að athuga hvaða gerð væri best í bröttum ís en jafnframt góð til að höggva spor.

Chouinard þennan hef ég áður minnst á, hér á þessum stað, í sambandi við þróun klettaklifurtækja, þegar hann hannaði fleyga, stoppera og hexur sem mörkuðu tímamót í klettaklifri en allt gerðist þetta um svipað leyti. Fáir einstaklingar hafa lagt eins mikið af mörkum í bættum klifur- og tryggingatækjum, á jafn mörgum sviðum fjallamennskunnar og þessi hugvitssami hönnuður og klifari, Yvon Chouinard.

En aftur í Alpana; að lokinni rannsókn sinni á ísöxunum lét Chouinard smíða fyrir sig exi sem var róttækt frávik frá þeim öxum sem þá þekktust, aðeins 55 sm löng og ekki nóg með það heldur var blaðið á henni beygt niður að framan. Boginn var hafður sá sami og myndast þegar öxi er sveiflað og afleiðingin var sú að þessi öxi greip miklu betur í ísinn en áður hafði þekkst. Neðan á blaðið voru síðan sorfnar djúpar tennur sem gripu vel í ísinn. Þetta var fæðing ZERO

axarinnar sem ennþá þykir hafa yfirburða fagað yfirbragð og vera gott verkfæri. Seinna hannaði Chouinard fyrsta íshamarinn en það var maki zero-axarinnar ZERO-hamarinn.

Þessi tæki gerðu klifurum kleift að klifra mjög brattan og lóðréttan ís án þess að eiga á hættu að axarblaðið rynni út úr ísnum eða þurfa að stigaklifra bratta kafla í ísleið. Hér hófst nýr kafla í sögu ísklifurs og upphafið að nútíma ísklifri er síðan varðað af ZERO parinu.

Árið eftir eða 1967 hönnuðu Chouinard og vinur hans Tom Frost svo Zero-hamarinn og alstífa brodda, gömlu, góðu Chouinard-broddana. Þeir eru ennþá með léttustu og bestu broddum sem fást á markaðnum.

En úttekt Chouinards á ísklifurbúnaðinum lauk ekki fyrr en hann var búinn að gera eitthvað til að auka öryggi klifrarans og því hannaði hann nýja gerð af ísskrúfu sem tók öllu fram er þá þekktist en flest af því var ekki beysið. Chouinard-ísskrúfan var í 15 ár sá staðall sem aðrir framleiðendur reyndu að ná og það var ekki fyrr en fyrir sárafaðum árum að á markaðinn komu skrúfur sem halda jafnvel eða betur en Chouinard-skrúfan.

Næsta stóra framfaraspor varð í kringum 1980 þegar fyrirtækið SIMOND setti á markaðinn ísöxi er nefnist Sjakali. Öxi þessi var ekki með bogið blað heldur íbjúgt og festist hún betur í ísinn en nokkuð annað sem áður hafði þekkst, svo vel að margir töluðu um að það þyrfti að sverfa af tönnum á henni svo hægt væri að ná henni úr ísnum aftur.

Sjakalinn er svo vel heppnuð hönnun að hún er ennþá seld lítið breytt ásamt maka sínum Barracuda íshamrinum og nú hafa öll nútíma ísklifurtæki meira og minna íbjúg blöð. En auk þess eru flest tæki nú til dags þannig útbúin að hægt er að skipta um blað án mikillar fyrirhafnar og skaftið er klætt með gúmmí sem hefur góða viðloðun og eykur öryggið í gripinu.

Í þessu tækjahorni ætla ég að breyta aðeins frá venju minni þar sem ég hef tekið fyrir eins vörur frá mörgum framleiðendum, án tillits til þess hvort þessar vörur væru seldar hér á landi eða ekki. En að þessu sinni ætla ég í umfjölluninni um ísklifurtæki fyrir hendur, að ræða um einstaka hluta axarinnar/hamarsins almennt og svo örlítið um þær gerðir sem fást hér á landi. Í þessum þætti verður aðeins fjallað um stuttar, tæknilegar klifuraxir og hamra.

Svo til allar tæknilegar ísaxir (það á náttúrulega við um íshamra líka en í framhaldinu mun ég eingöngu tala um ísaxir) eru nú með íbjúgt blað en flestar eru þannig útbúnar að hægt er að skipta um blað í hausnum og oftast er hægt að kaupa aðrar gerðir af blöðum, til dæmis bogið (eða svokallað alpaklifursblað) og fleiri gerðir sem henta fyrir léttara klifur.

Boltarnir og rærnar sem festa blöðin í hausinn eru mismunandi eftir framleiðendum, allt frá einum bolta upp í þrjá. En það sem skiptir máli er að notandinn hafi lykil sem passar fyrir hans öxi, viti í hvaða átt hann eigi að snúa boltanum/rónni og sé með auka bolta og ról í farteskinu ef eitthvað

kemur upp á. Auðvitað fer enginn að skipta um blað í tækinu sínu í miðri spönn, þess vegna er alltaf nauðsynlegt að hafa þriðja áhaldið með til öryggis. Ef aðaltækin tvö eru með íbjúg blöð er gott að aukatakið sé með bogið blað, því oft henta þau best þegar verið er að hífa sig yfir brún á ísfossi eða þegar þykkur snjór er ofan á ísnum.

Efnið sem notað er í hausinn getur verið stál eða álblanda en það fer líka eftir framleiðandanum og báðar gerðir hafa reynst vel. Það sem máli skiptir er að þunginn sé réttur svo að öxin keyrist vel inn í ísinn. Flestir framleiðendur láta sérstök þyngingarlöf fylgja sínum öxum eða bjóða upp á þau í lausasölu. Réttur þungi á hausnum hefur mikla þýðingu þegar verið er að fást við mjög harðan eða seigan ís.

Sumir klifrarar nota axir sínar einsog snjóstiku við ákveðin skilyrði, þ.e. lemja þær með hamri á hausinn ofan í harðan snjó en það ber að varast því það getur veikt og þreytt málminn. Þá er bæði betra og ódýrara að vera með snjóstiku eða snjóakkeri með sér og nota þau.

Hyman (e. adze) á klifuröxum er hugsuð til að klifra brattan snjó eða mjög loftmikinn ís og hún því yfirleitt mikið niðurhallandi. Það kemur þó ekki í veg fyrir að hyrnan geti ekki þjónað öðru mikilvægu hlutverki, sem er að höggva með henni ís, því það gera hún vel þrátt fyrir þennan mikla halla sem á henni er og einnig gengur vel að höggva snjópolla með þessari gerð hynna. Hyrnan er ýmist íhvolft, bein eða rörlaga og virðist lagið á henni ekki hafa mikil áhrif á hæfni hennar til að höggva með.

Skaftið kemur í tveimur útgáfum, þ.e. beint eða bogið. Þegar bognu skóftin komu fyrst fram voru ýmsir sem töldu þau ekki eins góð í snjó en síðan hefur verið bent á að þau hafa nokkra kosti fram yfir beinu skóftin. Þar má nefna að í bröttum ís er auðveldara að halda í bogin skóft, þau eru þægilegri þegar berja þarf yfir brúnir og bungur á ísnum og þegar skaftið er notað til að tryggja í bröttum snjó eru þær jafnvel öruggari. Auk þess minnka bognu skóftin líkurnar á að klifrarinn merji á sér hnúana.

Peir sem eiga axir með beinum skóftum og nota ullarvettlinga geta á

einfaldan hátt varið á sér hnúana með því að sníða hluta úr svefnmottu eftir útlínun handarinnar, þó ekki nema fingranna og stungið þessum þjötlum innan í vettlingana. Undirritaður hafði velt þessu vandamáli fyrir sér í nokkur ár (enda eigandi Stubai, Rupal og Hidden Peak pars), þegar hann fyrir u.þ.b. þremur árum datt niður á þessa einföldu lausn. Og til að minna á að ekkert er nýtt undir sólinni né einka eign eins má geta þess að í nýlegu hefti „On the Edge“ var lesendum bent á að útbúa sér þessa einföldu hnúahlíf.

En hvort sem skaftið er beint eða bogið þarf það að vera klætt stömu gúmmí sem endist vel. Sumir ísaxafræðingar taka axir ekki alvarlega sem eru seldar án almennilegrar klæðningar á handfanginu. Þetta er staðurinn þar sem takið og maðurinn mætast og því nauðsynlegt að gripið sé eins gott og mögulegt má verða. Einnig skal varast að berja snjó undan broddum með þessum hluta axarinnar til að skemma ekki handfangið.

Enn eitt atriði sem getur skipt miklu máli fyrir gripið og nákvæmni í höggum en það er þvermál skaftsins. Sumir framleiðendur gera axir með grönnum skóftum (t.d. Charlet-Moser), þau henta smáum höndum vel. Aðrir framleiðendur gera þykkari skóft (t.d. Simond, Stubai) sem henta stærri höndum betur. Því er best að velja og prófa „þína“ öxi í þeim vettlingum sem þú ætlar að nota, þá kemur strax í ljós hvernig gripið passar.

Oddurinn neðst á skaftinu er oftast í smærri lagi á klifuröxum svo hann truflar síður í sveiflunni og meiði klifrarann. Margir oddar eru einnig með gati sem hægt er að setja karabínu í og nota til að hanga úr eða tryggja sig í. Bognar axir eru yfirleitt með oddi sem snertir ísinn þegar blaðið er komið í festu, til þess að veita tveggja punkta snertingu.

Úlniðslykkjur þurfa að fylgja öxunum og eiga að vera saumaðar, stillanlegar, með lás og hægt að vinna við þær með tönnunum! Í bröttum ís eru lykkjurnar það sem hangið er í og þess vegna er best að sá hluti þeirra sem er um úlniðinn sé breiður. Læsingarútbúnaðurinn þarf að vera þannig að hægt sé að hanga í öxinni án

þess að haldið sé í hana og að hægt sé að hreyfa hann með tönnunum, ef að hin hending skyldi vera upptekin við annað! Að lokum má benda á að betra er að aðaltækin séu par, því þá passar aukablaðið, boltinn og róin og lykillinn á bæði.

Hér á Íslandi fást nokkrar vandaðar gerðir af öxum sem henta vel fyrir erfitt og tæknilegt ísklifur, auk margra gerða sem henta vel í fjallgöngur og jöklaferðir.

Skátábúðin selur tæki frá Simond og einnig frá Stubai, bæði handtöl, brodda og tryggingatæki. Útílífr eru á sama hátt með vörur frá Camp á Ítalíu og má geta þess að Camp er með Evrópuumboð fyrir vörur frá bæði Chouinard og Lowe. Og loks er Seglagerðin Ægir með ísvarning frá hinu virta franska fyrirtæki Charlet Moser. Allt eru þetta vörur í hæsta gæðaflokki og því erfitt að taka eitt fram yfir annað. Má segja að munurinn felist helst í því hvað henti hönd og auga hvers einstaklings best.

Skórnir og broddarnir eru hinir snertifletir okkar við ísinn og því er nauðsynlegt að velja þá af sömu kostgæfni og handtölin.

Það sem skiptir mestu máli þegar skór eru valdir er að þeir passi vel, séu þægilegir og hversu mikið þeir vega. Þegar skór eru mátaðir ber að líta eftir að hællinn sé ekki laus og geti hreyfst upp og niður, að það séu engir staðir í skónum sem þrengja að eða eru alltof rúmír og að tærnar kýlist ekki alveg fram í skóinn í hverju sparki. Nú til dags eru plastskór léttari, heitari, þurrari, stífari og öruggari en leðurskór, svo tæpast þarf að velja þeirri spurningu lengi fyrir sér hvora gerðina eigi að kaupa. Það sem mestu máli skiptir er að velja plastskó með lögum sem hentar fæti viðkomandi einstaklings best. Framleiðendur smíða skó sína á mismunandi lasta og vitað er að þjóðir hafa mismunandi fótlag (t.d. eru Bretar með stóran og breiðan en Frakkar með nettan og mjóan fót), þess vegna er um að gera að prófa mismunandi gerðir og finna þá lögum sem hentar þínu fótlagi best. Mikilvægt er að máta skóna í þeim sokkum sem þú ætlar að nota í skóna. Best er að velja sér einhverja vandaða gerð af þykkum ullarsokkum (eða blöndu), nota bara eitt par í skóna,

halda sig við þessa ákveðnu sokka og eiga nokkur pör. Þá er minni hætta á blöðrum eða kali og nákvæmni fótans í skónum verður jöfn og söm. Ef sérstaklega kalt er í veðri er hægt að bæta við súper-legghlíf yfir skóinn til að auka hitann og jafnvel líma niður jaðrana. Að velja plastskó er jafnmikið nákvæmnisverk og að velja klettaklifurtúttur og plastskórnir verða að sitja þétt fyrir erfitt ísklifur en auk þess verða þeir að vera þægilegir á löngum göngum.

Broddar fást nú í ýmsum útgáfum, allt frá þessum gömlu góðu hefðbundnu að gerðum sem eru svo framandlegar að þær gætu alveg eins verið einhver ávaxtatínslutæki. En eitt er þó komið til að vera, þ.e.a.s. það sem við köllum skíða- eða smellubindingar. Þessi gerð bindinga hefur nú leyst af hólmi ólabindingarnar sem áður voru enda eru skíðabindingarnar fljótvirkari, öruggari, einfaldari, léttari og flækjast síður fyrir en ólabindingarnar.

Í megindrátum eru broddar tvenns konar, þ.e. fastir eða með hjörum. Hjarir voru upprunalega hafðir á broddum til þess að þeir gætu beygst með sólunum á leðurskóm og það gera þeir auðvitað ennþá. Þegar fólk setur brodda neðan á gönguskó til þess að komast yfir minni háttar hindrun þá eru hjörubroddar auðvitað góðir til síns brúks en plastskór eru oftast alstífir og þeir plastskór sem eru með innbyggða sveigju eru yfirleitt með hana fyrir framan þann stað sem hjarirnar eru á broddunum, þess vegna skipta hjarirnar minna máli en áður fyrr. Því henta fastir broddar betur fyrir alstífa plastskó. Það sem þó skiptir mestu máli er að broddarnir passi vel á skóna og hvort broddarnir hreyfist á skónum eða ekki þegar sparkað er í ísinn. Ef einhver hreyfing er á milli broddanna og skósólans getur það leitt til titrings, að ísinn spryngi eða að frambroddarnir festist illa, með tilheyrandi óryggistilfinningu.

Undanfarið hafa margir framleiðendur endurhannað frambroddana. Sumar gerðir eru með útskiptanlega brodda, þannig að hægt er að setja nýja frambrodda í stað þeirra gömlu þegar þeir eru orðnir mjög slitnir eða af öðrum ástæðum, líkt og blöð á ísöxum. Þetta er sniðugt

og getur verið kostur í ólíku landslagi en á móti kemur að við notkun kemur jafnt álag á allt tækið, ekki bara frambroddana og þegar frambroddarnir eru orðnir mjög slitnir þá segir það okkur eitthvað um tækið sem heild.

Frambroddar eru mismunandi að stærð, legu og lögun. Þeir geta verið beinir flatir, bognir flatir, bognir lóðréttir og tenntir eða ótenntir. Og þeir broddar sem snerta ísinn í klifri geta verið þrír (t.d. mónó-broddar með einn sem er láréttur og svo par á eftir sem er nær lóðréttu), fjórir (einsog og á flestum gerðum, þ.e. tveir láréttir og svo næsta par sem er nær lóðréttu), eða sex (einsog á foot-fangs). Fjöldi þeirra brodda sem snerta ísinn ráða því við hve miklum ís er hreyft í hverju sparki.

Þegar broddar eru valdir skiptir mestu máli að þér líki vel við þá gerð sem þú kaupir, lærir vel á kosti og ókosti þinna brodda og þá getur þú notað þá við ólíklegustu aðstæður. Þyngdin skiptir alltaf máli, þungir broddar eru aukinn burður en þeir sökkva vel í harðan ís, léttu brodda er yndislegt að hafa á fótunum en þeir skoppa frekar á hörðum ís og alltaf er þetta spurningin um hvað þú vilt.

Fatnaðurinn er það síðasta sem þarf að huga að og þar má heldur ekki kasta til hendinni. Fatnaðurinn þarf að vera léttur, hlýr, þægilegur og svo rúmur og/eða teygjanlegur að hann hamli ekki hreyfingum. Nauðsynlegt er að yfirfatnaðurinn sé vatnsheldur og andi vel og þá skiptir ekki máli hvort

hann sé í einum eða tveimur hlutum. Innan undir ætti að vera nóg að vera í þykkum fiber- eða ullarbuxum og samsvarandi þykkum bol með rúllukraga, nema þegar kaldast er eða þegar verið er í háfjöllum. Einnig skiptir máli að innri gallinn límist ekki við eða renni illa á innra byrði yfirgallans.

Hvort menn nota Dachstein ullarvettlinga eða svonefnd vettlingakerfi, þ.e. þunnir fingravettlingar innst, svo þykkir millivettlingar og að lokum hlífðarvettlingar sem anda og ná vel upp á framhandlegginn, er alltaf spurning um smekk og kaupgetu. Ókostur við ullarvettlinga er hvað þeir eru lengi að þorna. Og að lokum má minna á að hafa alltaf aukavettlinga í pökunum þegar farið er í ísklifur.

Á höfðinu er alltaf hjálmur en undir honum er yfirleitt nóg að vera með ennisband, þunna húfu eða lambhúshettu. Í bakpokanum ætti alltaf að vera, fyrir utan aukavettlingana, hlý og þurr peysa til að fara í þegar þörf krefur (sleppa því að vera í henni meðan verið er að klifra, til að svitna síður og tapa kröftum og vökva á þann hátt), nesti og nægur drykkur.

Í næsta Tækjahorni ætla ég fyrst og fremst að fjalla um ráð og aðferðir til að bæta ísklifurstíl einstaklingsins og hvernig hægt er að fá meira út úr tækjunum og eigin getu. Síðan verða tryggingatæki í ísklifri aðeins skoðuð.

Jón Haukur í ísklifri í Hrutadal. Ljós. Páll Sveinsson.